

XIV. 8.012 - 1946. VII. 23 - kálcs - nybs;

XV. 8.264 - 1947. III. 28 - vegyes - egyházi;

XVI. 8.714 - 1948. III. 20. - történeli - nybs;

hentes., Congrad me.; 1923. XII. 5.

El fogadom. Eljegyzés.

Debrecen, 1948 júni. 23

Rost

Eljegyzés jóváhagyva elfogadom.

Debrecen, 1948. június 24

Kann? László

Avatási átvétel: 986 / 1947-48. j. ü. 24.

Szép. 1948. VI. 25.

A. PRÉZIDIUM M.		TUDOMÁNYOS TUDOMÁNYOS	
JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KARA.			
966	1347/1348.	sz. sz.	
Érk: 1948. évi	június	21. sz.	
Német:			
Ért. melléklet: Utasít:			

Bírálat, a kiadom:

A. Szegő Gyula

-- Klausur lapok

professzor uraknak.

Szecsén. 1948. június 21. -én.

Boudovay
c. i. d. k. k.

K á r t é r i t é s
a M a g á n j o g i T ö r v é n y k ö n y v
J a v a s l a t á b a n .

Jogi doktori értekezés.

írta

Pass Miklós.

A Magánjogi Törvénykönyv Javaslat a vétkességi elv alapjára helyezkedik, amikor a kártevőt részesíti elsősorban figyelemben, bár kivétele - sen helyet ad a vétlen felelősségnek is. Tehát ugyanaz az álláspontja, mint a római jognak, amely az összes ujkori jogrendszerekbe átment.

Jhering szerint a római jog nem ismert vétkesség nélkül kártérítést. *Poenae sine fraude esse non potest.* De azt ő is elismeri, hogy az eseteknek egészen tömege volt, ahol a vétkesség *fictionis* operáltak, ahol pedig voltaképpen objektív kártérítési felelősségről volt szó, de azt még sem felismerni, sem kifejezni nem tudták, s így azt a vétkesség bilincsébe erőszakolták. Ahol pedig a vétkesség nem volt alkalmazható, ott elejtették a kártérítési felelősséget, bizonyos esetekben pedig meg is engedték, *ratione religionis et libertatis.*

Eredetileg a római jogban nem a vétkeességi elv volt az uralkodó, s "mindenütt, ahol...a postclassicus hamisítások alatt a classicus eszme - menet még felismerhető némiképpen, igen világosan megállapítható a classicus jogtudósok teljes objektív hangoltsága." Kunkel: Sav. Zsr. 45.

Az interpolatiokritikai kutatások alapján bizonyosra vehető az, hogy az egész diligentia tan, a bonus paterfamilias, a sokféle culpák mind a postclassicus, bizánci betoldások, s a classicus jog a vétkeesség fogalmának a Pandektákban található szubjektív felfogásától messze állott.

Mindez a jogfejlődés szempontjából nem jelent semmi érdek eset, mert hiszen a legutóbbi időnkig ismeretlen volt. Még ha bizánci fejlemény is a vétkeességi elv, akkor is a görög-római kultúra jellegzetessége. Bizánc is görög, ha erős keleti hatás alatt állott is, s a görög kultúrából lehet megmagyarázni a vétkeességi elv kialakulását.

Minden kártérítés célja az, hogy a társadalomban élő egyének összeközösségéből előállható károkat lehetőleg megelőzze és az emberi tökéletlenségből folyólag minden megelőzési törekvés ellenére mégis elkerülhetetlenül beálló károkat az általános emberi méltányosságérzetnek megfelelőleg a helyes gazdálkodás szempontjainak a szem előtt tartásával elrendezze; vagyis prevenció és kárelrendezés. A lényege pedig a kártérítésnek a kiegyenlítés. A dolus preventionis átlagnérték. Mivel a vét - kesség belső, lelki mozzanat, s csak külső ismérvekből állapítható meg, nehéz megállapítani, hogy a vétkes jogsértő tényleg megfelelt-e, meg tudott volna felelni ennek a mértéknek, s nem tudott e volna saját képességeinek jobb kihasználásával többet elérni, Bizonyítási szükséghelyzet áll elő. Ezen segítettő, alkalmazták a kulpapreszumpciókat.

Az objektív felelősség bevezetése ezeken a hibákon segít, hiszen az emberi diligentia képesség maximumra

való fokozásával egy többletet hoz ki.

A termelési társadalmi rendszerben egyenesen elengedhetetlen, de még az élet egyéb viszonyai között is a vétkes felelősségnél jobb megoldásokat adhat.

Minden emberi vállalkozás maga viselje a költségeit, ide tartoznak a károk is. Ha a károkat nem számítjuk ide, hanem meghagyjuk a károsultak terhére, akkor ezzel azt érjük el, hogy a károkozó vállalat állandóan a mások rovására is dolgozik, következésképpen a termelékenységéről és így létjogosultságáról hamis képet adna. Helyes gazdasági elvek szerint ezek a mérleg passzív oldalára kerülnének, mondja Mataja. Aki aktivitást fejt ki a maga érdekében, az viselje az aktivitásával járó hátrányokat is./Merkel./

A felelősség kérdésébe bele nyulik az érdekeltek teherbíró képességének a kérdése is. A jogrend nem engedheti meg, hogy akár a kár, akár a kártérítés terhe alatt valamelyik, egyébként kiméletre érdemes fél vagyoni

existenciája összeroppanjon, feltéve, hogy a másik fél megrázkódtatás nélkül elbirja a tehernek részben vagy egészben való ráhárítását. A kárt lehetőleg el kell osztani az érdekeltek nagyobb körére, hogy így annak elviselését tervszerű beosztással enyhítsük. Nagyüzem az üzemi költségekhez számítja, kisüzem pedig biztosítás útján fedezi.

A Magánjogi Törvénykönyv Javaslatát /Mt./ a személyiségi jog alapján áll. Szorosan összefügg ez a vétlen kártérítési felelősséggel, mert a személyiségi jogosultságnak szükségszerű kiegészítője a személyi kötelezettség. Amiként a személyiségi jog nem függhet a személyiség joghatásra irányuló akaratnyilvánításától, úgy a személyiség kötelezettsége sem függhet - a kártérítés terhe - a jogsértésre irányuló akaratnyilvánítástól.

A vétlen kártérítési felelősség körül talán a legjelentősebb jogi vita alakult ki. Előint a recipiált justiniánusi jog hatása alatt egyes

nyugati államokban, mint Német- és Franciaországban, élesen ellenezték, de a haladás folyamán mindenütt az objektív felelősség került előtérbe. Uttörő jelentőségű ebben a vonatkozásban az orosz szovjetköztársaságok magánjogi törvénykönyve, mely a vétkeesség gondolatát teljesen elejtette s csak az okozati elven felépülő felelősséget ismeri : "XIII. Fejezet. Kötelmek Károkozásról. Art. 403. Aki másnak személyében vagy vagyonában kárt okoz, köteles azt megtéríteni. Szabadul e kötelezettsége alól, ha bizonyítja, hogy nem tudta megelőzni a kárt, vagy törvényes felhatalmazása volt azt okozni, vagy hogy a kármagának a sértettnek szándékos magatartásából vagy durva gohdatlanságából keletkezett. Art. 404. Személyek vagy vállalatok, kiknek tevékenysége veszélynövekedést okoz környezetüknek, mint vasutak, közuti vaspályák, gyári vállalatok, gyulékony anyagokkal kereskedők, vadállattartók, építmények vagy más berendezések fenntartói, felelősek a veszély okozta ká-

rért, kivéve, ha bizonyítják, hogy a kár vis maiorból, vagy a sértett szándékos vagy durván gondatlan magatartásából eredt. Art.405.Akaratképtelen személy nem felelős. Helyette a felügyelettel megbízott felel. Art406. Mindazáltal a bíró azokban az esetekben is, ahol a 403-405. szakaszok szerint az okozó nem felel a kárért, kötelezheti őt kártérítésre, figyelembevéve az ő és a károsult vagyoni helyzetét. Art.411.A kártérítés terjedelmének megállapításánál a bíróság köteles figyelembevenni a sértett és a károkozó vagyoni helyzetét."-

Az objektív felelősség rendszerének a befogadása nálunk egy csaknem félévszázados, megfontolt, tapogató, az élő társadalom igényeire aggodalmasan számító bírói gyakorlat leszűrt eredményének öntudatos törvénybeöntése. Nem szakít a vétkességi elvvel, csupán melléállít egy méltányosabb elrendezésre szolgáló alapot, amely a másik hiányait kiegészíti.-

A kártérítési kötelmet az egyes törvénykönyvek több helyen szokták szabályozni általában. Szabályozzák a kötelmi jog általános részében külön jogintézményként és szabályozzák a különböző jogintézményekkel kapcsolatban, mint a törvény által előírt obligatiót. Ez a rendszer természetes és magátólértetődő. Mivel a jogszabályok valamilyen - tevőleges, ha parancsoló és negatív, ha tiltó jogszabályról van szó, - magatartást i~~en~~ak elő, nyomban előáll a kártérítés, ha valaki egy másik ember jogvédte érdekét megsértette azzal, hogy a jogszabály előírásait nem tartotta be. Vagyis végeredményben minden egyes kötelem átalakulhat kártérítési kötelemmé. Természetesen ennek a szétágazó komplexumnak a szabályozására egy törvény nem képes. A kártérítés egyes esetei számtalan helyen szétszórva találhatók az egyes törvények magánjogi vonatkozású részeiben, míg a kártérítés alapelveinek az összefoglalására a magánjogi törvénykönyvek rendszerint egy külön

fejezetet szentelnek.

Magyarország Magánjogi Törvénykönyvének javaslata /Mt./ a kártérítéssel szintén két helyen, a Harmadik Rész II.Cim II.Fejezet 1111-1116. §§-ban és a Harmadik Rész XV.Cim I.Fejezetében szól, ahol is az 1709-1724. §§-ban a tiltott cselekményekről általában, az 1725-1736. §§-ban egyes tiltott cselekményeket, az 1737-1745. §§-ban a vétlenül okozott kárért való felelősséget szabályozza. Az általános tanok nemcsak az itt felsorolt esetekre, hanem a Mt. és más törvények kártérítési eseteire is vonatkoznak.

A Mt. e részének a beosztása annyiban helytelen Marton Géza szerint, hogy a felelősséget kettészakítja vétkes és vétlen károkozásból származó felelősségre. Tulajdonképpen a vétkes felelősséget ki kellene hagyni, mint pl. az orosz törvénykönyv is teszi. Azonban az a tény, hogy jogfejlődésünkben évszázadokon át a vétkes felelősség uralkodott, indokolttá teszi, hogy most

még így szerepeljen a Mt.-ben, bár nem lehet kétséges, hogy a fejlődés a tárgyi felelősség elvének további fejlődését hozza magával.

A Mt.1111.§. szerint a kártérítésre kötelezett "mindazt a vagyoni kárt köteles megtéríteni, amely a kötelezettségét megalapító körülményből közvetlenül vagy közvetve a hitelezőre hárult." továbbá "oly rendkívüli kárra, amely az adóstól vétlenül előre nem láthatott körülmény véletlen közrehatásából állott elő, a kártérítés kötelezettsége csak akkor terjed ki, ha az adóst szándékosság vagy súlyos gondatlanság terheli."

Nem lenne szabad a Mt.-nek mellőzni itt az erkölcsi kár megtérítésének kötelezettségét, hiszen már az irodalomban és a bírói gyakorlatban elfogadott tény, hogy a vagyoni káron felül az erkölcsi, ideális kárt is meg kell téríteni.

A Mt. az erkölcsi kárt a vagyoni kárral szemben alárendeltnek te-

kinti, ami kitűnik abból is, hogy a vezérszakaszból kivéve egy későbbi szakaszban, a 1114.-ben szabályozza.

Igen meggondolandó, hogy az 1111.§.-ban a "közvetett" szó helyet foglaljon-e. Ennek a szereplése nagy veszélyeket rejt magában. Hiszen ok és okozat végül oly eredményre vezethet, amelyet sem a károsult, sem a károsító előre nem láthatott.- Ezt korlátozza a 2. bekezdés, amely szerint az adóstól vétkesül előre nem látott körülmény véletlen közrehatásából előállott kár esetén a kártérítés kötelezettsége csak akkor terjed ki, ha az adóst szándékosság vagy súlyos gondatlanság terheli.-

Az 1112.§. azt az esetet szabályozza, amelyben a károsult is közrehatott a kár keletkezésére, habár csak annyiban, hogy a kár elhárítását vagy enyhítését elmulasztotta, vagy a károsítót nem figyelmeztette tettének következményeire. Ilyenkor a bíróság a körülmények figyelembevételével a felek vétkességének szem előtt tartása mellett határozza

meg, hogy van-e helye kártérítésnek, és ha van, akkor mennyiben van. Nem gondol azonban arra az esetre, amikor a keletkezésben vétlen károsult vétkes a kár nagyságának a fokozásában. Dr. Dezső Gyula itt a kárkiegészítést tarja helyesnek, ha a kár keletkezésére vagy növekedésére /esetleg mérvére, terjedelmére/ a károsult is közrehatott. A szakasz legvégét pedig azzal véli kiegészítendőnek : "amennyiben van helye kártérítésnek vagy a felmerült kár megosztásának". Ezzel a két kiegészítéssel az 1112.§. valóban kifogástalanabb lenne jogászilag is és a bírónak is olyan széleskörű cognitiót tenne lehetővé, amellyel a még oly bonyolult tényállásnak a legelrejtettebb zugaiba is be tudna hatolni és legjobban meg tudná közelíteni a relatív igazságot.-

Az 1113.§. rendelkezése szerint a kártérítés rendszerint pénzben szolgáltatandó, de a bíró a felek érdekeinek a figyelembevételével elrendelheti, hogy az előbbi állapot helyreállítá-

sával, vagy más módon térítse meg a kötelezett a kárt. Ha az elrendelt módon a kár nem térül meg, pénzben kell azt megtéríteni.

Ezzel szemben a N.P.Tvkv.249.§. éppen megfordítva intézkedik, ugyanis azt tartozik helyreállítani a károsító, ami fennállna, ha a kárt okozó cselekmény be nem következett volna.-

Mindkét elv mellett és ellen is szólnak érvek. Az első mellett szól az, hogy pénzben, mint legáltalánosabb értékmérő- és csereeszközben minden kár kifejezhető összegszerűleg. Az utóbbi mellett szól az, hogy végeredményben minden kár csak akkor térül meg teljesen, ha a károkozás előtti állapotnak megfelelően állíttatott helyre. Eszményi helyreállítás nem lehetséges, mert a károkozás és kártérítés közötti időszak nem küszöbölhető ki, azt nem lehet meg nem történné tenni, az a kár, amelyet azzal szenvedett a károsult, hogy az alatt az intervallum alatt nem volt jogai birtokában, csak pénzben téríthető meg.

Helyesebbnek látszik a pénzbeli kártérítés, míg naturális restitúciónak csak ott lehetne helye, ahol az a károsítóra nem ró aránytalanul nagy terhet és ha a károsult is kívánja.

Csaka szándékosan vagy súlyos gondatlanságból elkövetett károkozás esetén ismeri el a Mt. a kártérítési igény jogosultságát a nem vagyoni kár tekintetében. Ez a szabályozás nem helyes annyiban, hogy nem vagyoni kár fennroghat egyszerű gondatlanság esetén is. A nem vagyoni kárt a Mt. "elégtétel"-nek nevezi. Ebből is látszik, hogy a nem vagyoni kárt nem fogják felelősségnek, hanem valami más jogi jelenségnek. Ebben sincs igazuk, mert végeredményben minden kár a vagyon közös nevezőjére hozható és a nem vagyoni kár minden egyes esete mélyebben boncolva feltétlenül vagyoni vonatkozásúvá válik. Ennek a megkülönböztetésnek tehát nincs létjogosultsága és a jövő jogfejlődése bizonyára véglegesen el fogja hagyni. Méltányosság csak a kártérítés mértékének a megállapításá-

sánál lenne helyes.

Az 1115.§. szerint ha valaki másnak valamely dolog elvesztéséért, vagy mert valamely joga megszűnt, értéktelenné vált, kártérítést adott, e megszűnt vagy értéktelenné vált jog alapján harmadik személyek ellen támasztható követelés a felek egymásközi viszonyában a kártérítés szolgáltatóját illeti meg.

A törvény által létesített kényszerengedmény igen kétes jogintézmény. Ingatlanoknál beválik, a bizonyítási nehézségek miatt ingóknál és jogoknál nem igen. Helytelen a "felek egymásközi viszonyában" kifejezés, mert a legalis cessio nemcsak a két fél közti, hanem olyan jogviszony, amelynek eredményei kifelé is jelentkeznek mindenkivel szemben. Mivel, mint azt a Mt.607.§.-ából is látjuk, pusztán az elvesztés ténye által a tulajdonjog nem szűnik meg, hanem csak akkor, ha az animus derelinquendi is hozzájárult, s így a dolog megeketülésével a szunnyadó tulajdonjog ismét érvényesül. Így az 1115.§.2. bekezdése felesleges.

Igen fontos és nagy gyakorlati jelentőségű az 1116.§. Eszerint aki a szerződés érvénytelensége vagy felbontása esetén a másik szerződő féltől azért a kárért követelhet kártérítést, amelyet azáltal szenvedett, hogy a szerződés érvényében vagy hatályában megbizott. Emiatt azonban csak annyit követelhet, amennyit nemteljesítés miatt követelhetne a szerződés érvénybenmaradása esetére.-

A XV.Cím I.Fejezet 1709.§. tartalmazza a klasszikus tömörséggel és abszolút szabatossággal fogalmazott vezérelvet : "Aki másnak jogvéde érdekét jogellenesen és vétkesen, bárcsak közvetve is megsértette, köteles a másinak, - a sértettnek - ebből eredő kárát megtéríteni. Ugyanez a kötelezettség terheli azt is, aki a jóerkölcsbe ütköző módon másnak szándékosan kárt okoz." Dr.Dezső Gyula szerint "kis okoknak néha oly nagy és súlyos okozatai vannak, amelyek távolról sem állanak arányban a károsító vétkeiségével vagy gondatlanságának a fokával. Ha a körülmények, az előzmények, a

vétkesség vagy a gondatlanság foka, a felek vagyoni viszonyai, a jogi arányosság és méltányosság indokolttá teszi, úgy az esetben is meg lehet állapítani a felelősséget a közvetlen kárért is, de magát az elvet kivétel nélküli szabályként felállítani mégsem lehet. Minden egyes eset eldöntését nyugodtan rá lehet bízni a bíró mérlegelésére, csupán a lehetőséget kell számára fenntartani és az irányelveket előírni.

A 2. bekezdés igen nagy teret enged a bírói diszkréciónak, mivel eszerint a kártérítési kötelelem terheli azt is, aki a jóerkölcsbe ütköző módon másnak kárt okoz. A "jó erkölcs" fogalma nagyon relatív fogalom. Tulajdonképpen minden egyes embernek más és más az erkölcsi meggyőződése, az függ jellemétől, nevelésétől, érzelmi beállítottságától. A jó és rossz közötti határokat itt nagyon nehéz megvonni.-

Az 171o.§.-ból az a negatív szabály a fontos, hogy a kötelmi jog megsértése az adós részéről elvileg és általában nem tiltott cselekmény, hanem csak a túl-

tott cselekményekre vonatkozó szabályok alá esik, ha a sértő cselekmény, tekintet nélkül a kötelmi viszonyra, jogellenes.

Az 1711.§.-al bevonul tételes jogszabályaink közé a chicane-tilalom. "Aki jogával él, az ebből másra háruló kárért nem felelős, kivéve, ha nyilvánvalóan csak károsítás céljából teszi." Tehát eszerint senkinek sem szabad jogával visszaélnie. A gyakorlati életben a keresztülvitele meglehetősen nehézkes. Bajos ugyanis megállapítani azt, hogy hol van az a határ, amelyen túl már a joggal való visszaélés kezdődik. Voltaképpen akkor lehet zaklatásról beszélni, ha a végzett cselekvésre az azt végzőnek józan felfogás szerint semmi szüksége nincsen, attól semmiféle előnyt nem várhat s alkalmazásával másoknak kárt okoz. Pl. ha valaki kora reggeltől késő éjszakaig bömbölteti a hangszórós rádióját, s közben ő maga talán nincs is otthon, csupán azért, hogy a környéken lakók nyugalmaát megzavarja s ezzel nekik - ha közvetlenül nem is anyagi - kárt okozzon.

Azonban nem lehet mindig kártérítést követelni. A károsítót először figyelmeztetni kell a károsító cselekmény abbahagyására és akkor is csak a kimutatható anyagi kár erejéig lehet kérni a megtérítést.

Az 1712.§. az addig inkább csak a büntetőjogban ismeretes jogos védelem intézményét a magánjogban is jelentőséghez juttatta. Eszerint "nem jogellenes a sérelmet okozó cselekmény, ha szükséges volt avégett, hogy a tettes a sértettnek közvetlen jogellenes támadását magáról vagy másról elhárítsa". Továbbá "a védelem e határok között megengedett oly személy támadásának szemben is, akinek ez a cselekmény nem számitható be, de aki ily személy támadását vétkesen előidézi, az felel azért a kárért, amely a jogos védelemből a támadóra hárul". A Mt. nem tisztázza azt, hogy a támadás fogalmát valamely a jog által védett magánjogi érdek elleni támadás vagy pedig a büntetőjogi támadás fo-

galma fedi. Az utóbbi elleni védekezés természetesen jogos s az eközben okozott kár semmi esetben sem térítendő meg, hacsak nem haladta messze túl a szükségsszerűség mértékét. A magánjog területén körülményesebb a helyzet. Itt általános önbíráskodáshoz vezetne s ez a jogrend teljes felbomlását eredményezné. Eppen ezért a jogos védelem és a jogtalan önbíráskodás közötti határt szabatosan meg kell határozni, s célszerű lenne kifejezésre juttatni, hogy milyen támadás elleni önvédelem oly jogos védelem, amely mentesít az okozott károk megtérítése alól.

Balás P. Elemér szerint erre itt nincsen szükség, mivel a jogos védelem fogalmának és előfeltételeinek a meghatározása kizárólag a büntetőjog feladata. A magánjog feladata itt csak a magánjogi jogkörök elhatárolása, s a jogos védelem büntetőtörvénybeli mentesítésével összhangban szükségjogot létesítsen a jogos védelmet gyakorló javára annak egyéb jogvéde érdekei megsértésére, továbbá a kártéri-

tési kötelezettség kérdésében a jogszerű védelmi cselekmény esetében az állásfoglalás. Balás P. Elemér szerint a jogosan védekező kártérítési kötelezettségét meg kell hagyni arra az esetre, ha a támadás az ő vétkességére vezethető vissza szemben a támadó vétlenségével.

A Mt. 1714-1715. §§. szabályozzák a jogos önsegélyt. Eszerint nem követ el jogellenességet az, aki miközben jogának érvényt szerez, a kötelezettől valamely dolgot önhatalmuan elvesz, vagy oly cselekményt, melyet az türni köteles, önhatalmulag véghezvisz annak ellenállása ellenére. De csak akkor, ha önhatalmu fellépése nélkül az a veszély fenyegette, hogy jogának érvényesítése megghiúsul és hatósági segélyt nem kapott idejében. Ez a szövegezés lehetővé teszi, hogy az önsegély könnyen önbíráskodássá alakuljon át, különösen az 1714.§.1. bekezdése végén szereplő "tetemesen megnehezül" kifejezés által.

Az 1716.§. szerint a sértett beleegyezése nem szünteti meg a személye ellen irányuló cselekmény jogellenességét, ha a sértő a beleegyezést a sértett foggyatékos elmetehetségének, tapasztalatlanságának, 'könnyelműségének, függő vagy megszorult helyzetének vagy a nála elfoglalt bizalmi állásának kihasználásával - tisztességtelen befolyásolással - szerezte meg. Ezzel az ősrégi "volenti non fit iniuria" elvét törte át a Mt. s egy eddig ismeretlen új fogalmat alkotott, a tisztességtelen befolyásolás fogalmát.

Ennek megfelelője a büntetőjogban a már régen ismert felbujtás. /A véghezvitt vagy megkísérlett büntett vagy vétség részese az:1.,aki mást a büntett vagy vétség elkövetésére szándékosan reábir/felbujt/...Btk.69.§./ Ehez hasonlóan a magánjogi befolyásolás is olyan lelki ráhatást jelent, amely az elhatározás kialakulására döntő hatású. ~~A~~ befolyásolás, ha szabad akarat, tiszta öntudattal és függet-

len akaratelhatározási képességgel rendelkező egyénnel szemben gyakoroltatik, a magánjogban semmi következménnyel nem jár, mert a befolyásolt egyén végül mégis csak souverain ura saját elhatározásának és alapos megfontolás, a mellette és ellene szóló motivumok belső sugallatát követve fogja magát cselekedetre elhatározni. /Dr.Dezső Gy. i.m./ Ha azonban a befolyásolt egyén valami miatt nem ura saját akaratának, nem rendelkezik szabad akaratelhatározási képességgel, tehát a befolyásoló szuggesztív, sőt parancsoló erőnek nem tud megfelelő energiával ellenállni, amikor is végül a befolyásoló valósággal ráerőszakolja a saját akaratát, "aki valakit, akinek akaratképessége szemmel láthatóan gyenge, ellenállóképessége erőtlen, befolyásol valakit, akinek léte a befolyásolótól függ: az több mint befolyásolás, az már kényszerítés." Ilyenkor a beleegyezés csak látszólagos, a befolyásolás nem tisztességes, tehát nem is jogos. A 2. bekezdés szerint ha oly hivatalból üldözendő bűncselekmény idézte elő a sér-

tést, amelynek büntethetőségét a sértett beleegyezése nem szüntetheti meg, a közvetve sértettnek jogát a kártérítéshez nem érinti az, hogy a közvetlenül sértett a cselekménybe beleegyezett.

Cselekvőképteleneknél, továbbá siketnémáknál és 18 éven aluliaknál nem számítható be a sérelmet okozó cselekmény akkor sem, ha elkövetésekor a felelősség felismeréséhez szükséges belátásuk nem volt meg. Az így okozott kár megtérítésére a vétlen kártételért való felelősség szabálya az irányadó. -

Ezek után a Mt. kiemelve sorol fel egyes eseteket. Így az 1718.§. szerint, aki alkohol vagy más szer által öntudatát elvesztve okoz kárt, nem hivatkozhat cselekvőképtelenségére s cselekménye gondatlannak tekintendő. Szándékosnak csak akkor, ha öntudatától azért fosztotta meg magát, hogy a kárt okozó cselekményt elkövesse.

Aki a kár megelőzését célzó hatósági intézkedésnek nem engedelmes-

kedik, az nem hivatkozhat arra, hogy azt nem láthatta előre./1719.§./

Kiskoru, vagy elmebeli vagy testi fogyatkozás miatt felügyeletre szoruló személy által okozott kárért a felügyelő felel, de ha felügyeleti kötelességének megfelelt, vagy ha a kár a felügyelet kellő gyakorlása esetén is bekövetkezett volna, akkor mentesül a kártérítési kötelezettség alól. Ugyanilyen felelősség terheli azt is, aki a felelős személy irányában szerződéssel kötelezte magát a felügyelet gyakorlására./1720.§./

Megbizó felelős a megbizott által a megbizás körébe eső tennivalók teljesítése közben másoknak jogellenesen okozott károkért, de csak akkor, ha nem tudja bizonyítani, hogy a megbizott megválasztásában s számára utasítások adásában - ha arra egyáltalán szükség volt - a megfelelő gondosságot kifejtette, vagy ha bebizonyítja, hogy a kár bekövetkezett volna akkor is, ha a kellő gondosságot kifejtette volna.

Azonban a megbízó a megbizott által harmadik személyeknek jogtalanul okozott kárért akkor is felel az 1737.§. korlátaín belül, ha vétkességét az 1721. §.1. bekezdése alapján bebizonyítja.

Az 1722.§. szerint, ha nem lehet megállapítani, hogy a kárt több személynek külön elkövetett tiltott cselekményei közül melyiknek a cselekménye okozta, vagy ha többen okozták együttesen a kárt, akkor a károsultnak a tettek egyetemlegesen felelnek. Ha pedig tömegizgalmak hatása alatt rendkívüli tömegmozgalmak esetén követték el és az egyes részesek cselekményéhez mérten az egyetemlegesség aránytalanul súlyosnak látszik, a bíróság az egyes részesek felelősségét az egyetemlegesség alkalmazása nélkül, vétkességének figyelembevételével, a méltányosság szerint mérésélheti.

Az 1723.§. kimondja, hogy "egymásközött a tettesek vétkességük arányában, ha pedig ezt az arányt nem lehet megállapítani, egyenlő részekben kö-

telesek a kártérítést viselni."Ha pedig oly személy is felelős a tiltott cselekményekre vonatkozó szabályok értelmében a kárért a felügyelő vagy a kirendelt személyen kívül, aki a felügyelet gyakorlására, a megbízott kiválasztására vagy az utasítás adására szerződéssel kötelezte magát, egymásközi viszonyukban a kártérítés kötelezettsége egészen az utóbbiakat terheli. Ha rajtuk kívül közvetlen tettes is felelős a kárért, a kártérítés egyedül a közvetlen tettes kötelezettsége egymásközi viszonylatukban.

Akit a kötelezettség elvállalására tiltott cselekménnyel birtak rá, a kötelezettség teljesítését csak akkor is megtagadhatja, ha elévült a hitelező ellen a tiltott cselekmény alapján támasztható követelése.

A II. Fejezet az egyes tiltott cselekményeket három csoportban szabályozza. Külön a személy ellen irányuló, külön a vagyon ellen irányuló tiltott cselekményeket és külön a közhivatalnok

kötelességsértés miatti felelősségét.

Aki másnak halálát okozta tiltott cselekménnyel - mondja az 1725.§. - az köteles a gyógyítás és a temetés költségeit megtéríteni. A sértettnek személyhez kötött vagyoni joga időelőtti megszűnéséből eredő kárát is köteles megtéríteni a sértett hagyatékának javára. E kár megállapításában a sértettnek valószínű élettartamát kell alapulvenni. Súlyos gondatlanság vagy szándékosság következtében beállott halál esetében a sértett hozzátartozói nem vagyoni kárukért megfelelő elégtétel adását követelhetik, de csak akkor, ha azt a méltányosság megkívánja./1726:§./

Köteles a gyógyítás költségeit és az elmaradt keresetből származó kárt megtéríteni az, akimást testi ép-ségében vagy egészségi állapotában tiltott cselekménnyel megsért. Ha pedig a tiltott cselekmény következtében megszünt vagy csökkent a sértett kereső-képessége, vagy jövőbeli szükségletei szaporodtak, megfelelő pénzbeli jára-

dékot élvez./1727.§./

Ha a sértett egy harmadik személynek törvényél fogva szolgálatokra van kötelezbe, (van kötelezve), különösen mint házastárs vagy gyermek a férj vagy a szülő háztartásában vagy gazdaságában s a tiltott cselekmény következtében azoktól elesett, úgy kára fejében megfelelő pénzbeli járadékot követelhet a kártérítésre kötelezettől./1728.§./

A kártérítésül járadék fizetésére kötelezettet a bíróság szabad belátása és az eset körülményei szerint biztosíték adására kötelezheti és annak a módját is saját belátása szerint határozhatja meg. Fontos okból végkielégítést ítélhet járadék helyett a bíróság a jogosult kérelmére./1729.§./

Az általános kártérítési szabályok szerint közvetlenül vagy közvetve sértett egyéb kárának a megtérítését követelheti. A kártérítés kiterjed azokra a hátrányokra is minden esetben, amelyeket a sértett a tiltott cselekmény következtében keresetében és megélhetési

viszonyaiban szenvedett./1730.§./

A II.Fejezet 2. pontja alatt a vagyon elleni tiltott cselekmények találhatók:Az 1731.§. szerint, aki más-tól valamely vagyontárgyat tiltott cselekménnyel elvesz, felel azért a kárért, amely a tárgyban véletlenül esett, felel továbbá a tárgy visszaadásának véletlenül bekövetkezett lehetetlenüléséért, de csak akkor, ha a kár vagy a lehetetlenülés a tiltott cselekmény nélkül is bekövetkezett volna.

Az 1732.§. szerint ha valaki mástól tiltott cselekménnyel elvont vagyontárgy értékének megtérítésére van kötelezve, az adós késedelme esetén az 1162.§.-ban megállapított szabályokat kell az értékmegállapításra irányadó időpont tekintetében alkalmazni, még pedig úgy, hogy a késedelem beálltának időpontja helyett a tiltott cselekmény elkövetésének időpontját kell alapul venni.

A tiltott cselekménnyel elvont vagyontárgyra költött költségeket a sértettől a megbízás nélküli ügyvi-

tel szabályai szerint és csak a költekezéssel előidézett és még effektíve meglévő értékemelkedés erejéig lehet a sértettől követelni./1733.§./

Az 1734.§. kimondja, hogy az, aki mást rábír arra, hogy valamely harmadik személlyel szemben fennálló kötelelességét megszegje, vagy oly szolgáltatást köt ki mástól magának, amellyel ez harmadik személyek irányában fennálló kötelelességét megszegi, az adóssal egyetemlegesen felel a harmadik személynek a kötelelesség megszegéséből eredő káráért./

Az 1735-1736. §§. a közhivatalnok kötelelességsértés miatti felelősségét a következő módon szabályozzák: Köteles a közhivatalnok megtéríteni azt a kárt, amelyet hivatali kötelelességének vétkes megsértésével okozott másoknak, de csak akkor, ha a károsult vétkesen elmulasztotta a kárnak jogorvoslattal való elhárítását. Bíró csak szándékosság és súlyos gondatlanság esetén felel az ítélelhoztalban elkövetett kötelelességsértés miatt.

Ha a hivatalnok oly ügyben okozta a kárt, ahol célszerűségi szempontok szerint kell eljárni, szintén csak szándékosság és súlyos gondatlanság fennforgása esetén felel. Bíró ellen a felelősség csak akkor érvényesíthető bírón uton, ha a bíróság jogerősen elítélte a kártokozó cselekmény miatt, vagy ha a fegyelmi bíróság jogerős határozattal megállapította róla, hogy hivatali kötelességét vétkeesen megsértette kártokozó cselekményével. Ha a közhivatalnok azért felelős, mert a gyámi, gondnoki, vagy valamely idegen érdek védelmére kirendelt személy kirendelésében, ellenőrzésében, jogügyleteinek jóváhagyásában hivatali kötelességét megsértette, a kártérítés egyedül a közvetlen károkozó kötelessége egymásközi viszonyukban.

A Mt. a III. Rész XV. Cím Harmadik Fejezetében szabályozza a vétlenül okozott kárért való felelősséget.

Talán a magánjog tudományában a legrégibb és legnagyobb vita volt az, amely az objektív felelősség elismeré-

sét megelőzte. Ott látjuk ebben a nagy vitában a vétkes felelősség oldalán Jhering, Hertz, Croissant, Liszt, Flesch nevét, míg az objektív felelősség védelmezői között Binding, Merkel, Unger, Steinbach, Hasenöhr, Jung, Ullmann, Planck s még sok más nevét.

Az objektív felelősség magyarázatára sok elméletet konstruáltak, így az ártatlansági, az érdek-, az veszélyességi-, a méltányossági-, a szocialisztikus-, a normál típus, a forgalom érdekében alapuló, a finalitás-, az akaratelmélet. Mindezek közül azonban kielégítő megoldást az objektív kártérítés jogalapjára az okozati elmélet ad, amelynek a lényege az, hogy mindenki felelős minden kárért, amelynek bekövetkezése az ő cselekvésével vagy mulasztásával, személyével vagy dolgával, akaratával vagy intézkedésével, egyszóval a létezésével okozati összefüggésbe hozható.-

Az objektív felelősség összes eseteinek egy közös jogalapra való vezetése is igen nagy nehézséggel jár. "De

az meg éppenséggel lehetetlen, elérhetetlen utópia, hogy az egész kártérisi jog összes eseteit sikerüljön arra visszavezetni. Eppen ezért gondosan óvakodjunk attól, hogy a vétkességi és objektív teóriát két oly concurráló jogelvnek fogjuk fel, amelyek közül az egyiknek győzni, a másiknak elbukni kell. Ellenkezőleg, arra kell igyekeznünk, hogy mind a kettőt a modern jogfejlődés folyton fokozódó igényeihez idomítsuk." /Dezső Gy.i.m.297.1./

Objektív felelősségről a kártérítés terén akkor lehet szó, ha oly személy, akit szubjektív vétkesség terheli, fel nem található, ellenben oly személy igen, akinek magatartása, vagy az ő személyével közvetlen összefüggésbe hozható valamely más ok oly eredményt hoz létre, amely a sértettnek vélenül, de jogellenesen kárt okoz.- Az objektív elv nem azt jelenti, hogy a vétkes jogsértést nem kell felelősség tárgyává tenni, hanem azt, hogy nem elég csupán a vétkesen okozott kárt, hanem ha a méltányosság úgy kívánja, a vét-

lenül okozott károkat is meg kell téríteni. Így az objektív felelősség elvével egy fokozottabb követelmény valósul meg, mely a teherbíró károkozóra hárítja a kárt, ha az az azt okozónak a tevékenysége folytán keletkezett, bár önhibáján kívül.

Az 1731.§. szerint "Aki másnak jogvédte érdekét jogellenesen, de véletlenül sérti meg, a sértettnek ebből eredő vagyoni kárát, ha máshonnan meg nem térül, amnyiban köteles megtéríteni, amennyiben azt, tekintettel a körülményekre, különösen az érdekelt felek vagyoni viszonyaira, a méltányosság megkívánja." Ez a szövegezés igen hasonlít a német tervezet 752.§.1. bekezdéséhez: "Wer im Falle einer unerlaubten Handlung für einen von ihm verursachten Schaden ~~nicht~~ deshalb nicht verantwortlich ist, weil, ihm Vorsatz und Fahrlässigkeit nicht zur Last fällt, hat gleichwohl den Schaden insoweit zu ersetzen, als die Billigkeit nach dem Umständen des Falles, insbesondere nach den Verhältnissen der Beteiligten, eine Schadloshandlung erfordert und

ihm nicht Mittel entzogen werden, deren er zum standesmässigen Unterhalte sowie zur Erfüllung seiner gesetzlichen Unterhaltungspflichten bedarf."

A bár vétlenül, de okozott vagyoni kár is megtérítendő lenne, indokolt esetben.

A telek tulajdonosa felel mindazért a kárért, amely a telkén levő építmény összeomlásából, annak egyes részei lehullásából származott, ha az összeomlást vagy lehullást építési hiba vagy a fenntartás hiányossága okozta. Akkor pedig, ha valakinek nem a saját telkén van építménye, vagy ha az építményt nem a telek tulajdonosa tartja birtokában sajátjaként, úgy ez a személy felel a telek tulajdonosa helyett. A felelős személy az 1737.§.korlátai között felel, ha minden intézkedést megtettek, mely a veszély elhárítására vagy a karbantartásra köztapasztalat szerint elegendő. Felel a kárért az is, aki az épület fenntartását szerződéssel elvállalta vagy pedig arra törvény kötelezi, de csak akkor, ha nem tudja bizonyítani, hogy a

veszély elhárítására a köteles gondoskodást kifejtette./1738.§./

Az állattartó felel az állat által másnak okozott kárért. Ha az állattartónak kereső foglalkozásának vagy háztartásának céljait szolgáló állat okozott kárt, ha minden olyan intézkedést megtettek, amely az ilyen állat tartásával járó veszély elhárítására szükséges, csak az 1737.§. keretein belül felel. Az állat által okozott kárért az is felel, aki az állat őrizését elvállalta szerződésben, hacsak nem bizonyítja, hogy megtett mindent, ami a veszély elhárítására szükséges volt.

Az, aki gyúlékony vagy más veszélyes anyagokat tárol, felel azért a kárért, ami az ilyen veszélyes anyag hatásából másra hárul, ha nem bizonyítja, hogy minden óvintézkedés meg volt téve a kár elhárítására. Aki pedig robbanóanyagot tart készletében, anélkül, hogy azt jogos érdek megokolta tennie, vagy állásánál fogva az kötelessége lenne, az esetleges robbanásból származó kárért feltétlenül fe-

lel, kivéve az erőhatalomesetét./1740.§./

Az 1741.§.-al bevonul a"veszélyes üzem" fogalma jogalkotásunkba."Aki olyam ipari vagy egyéb foglalkozást folytat vagy üzemmódot alkalmaz, amely természeténél fogva különös veszéllyel jár, felel az ilyen iőarüzésből, foglalkozásból vagy üzemmódból akár alkalmazottjára, akár harmadik személyre háruló kárért, hacsak nem bizonyítja, hogy a kárt erőhatalom pkozta." Kiemeli a Mt. a veszélyes üzemek közül a vasuti-,sikló-, géperejű hajózási, vízvezetéki, gázt és villamosságot szolgáltató, építő és bányavállalatok, továbbá a gépkoocsit, felvonógépet, repülőgépet és lég-hajót járató vállalatokat. Ezeknek a felelőssége nem kotlátozható és nem zárható ki./1741.§.

A vétlen kártétellel járó felelősség alapján nem követelhet kártérítést a károsult, ha az ő hibájából egyedül keletkezett a kár. Ha pedig a károsult a kár keletkezésében közrehatott, az 1112.§.-ban foglalt általános szabályokat kell alkalmazni . A helyi-

ség birtokosa felel azért a kárért, amely abból származott, hogy a helyiségből valamit kidobtak, kiöntöttek vagy leejtettek, hanem tudja bizonyítani, hogy az, aki a kárt okozta, nem tartozik sem a háznépéhez, sem személyzetéhez és engedély nélkül volt a helyiségben. Ugyanezt a rendelkezést kell alkalmazni akkor is, ha járt hely felett kifüggesztett vagy felállított dolog leeséséből ér valakit kár. A kártérítési kötelezettség megszűnik, ha azt a károsult a hatóságnál vagy a helyiség birtokosánál 8 napon belül be nem jelenti./1743.§./

Az 1744.§. szerint egyetemlegesen felelősek azok, akik a vétlenül okozott kárért felelősek.

Ha ugyanazon kárért a vétlenül felelős személyen kívül más személy vétkenesen felelős tiltott cselekménye miatt, mindketten egyetemlegesen felelősek, egymásközi viszonyukban azonban a kártérítés egyedül az utóbbi kötelessége./1745.§./

Az 1737.§. valamely személynek egyéni jogellenes vétlen cselekvéséről

beszél, amely valakinek a jogvédte érdekét sérti. A következő szakaszokban azonban már nem a felelős személy saját tényéről, hanem valamilyen - vele rendszerint okozati összefüggésben levő - jogsértő tényről van szó. Amikor nem a felelős személy saját ténye okozza a kárt, a kiemelés célja lehet az, hogy a nem mindig áttekinthető és világos okozati összefüggést felismerhetővé tegye. De ezt egységesen el lehetne (lehetne) intézni minden esetre egyformán, hiszen valamennyiben arról van szó, hogy aki az üzemet, vállalkozást, berendezést fenntartja, az az üzemmel kapcsolatos cselekvéskörökben is saját maga tekintetik cselekvőnek, tehát az 1737.§. rendelkezése alá esik./Dr.Dezső Gy./

Marton is kifogásolja, hogy a Mt. egyes eseteket /1738-41.§§./ szigorítva kiemeli (a Mt). azzal, hogy méltányos megítélésüket elvonja a bírótól. Szerinte améltányosságának mindig ott kellene lenni az ítélkezésnél s a bírónak kell meglátni azokat a körülményeket, amelyek a megelőzés követelményének határt szab-

nak és neki kell vigyáznia, hogy a felelősségrevonás processzusa túl ne csapjon a célon. Itt szerinte csak egy megkülönböztetés lenne helytálló (szerinte), kis ember és nagyüzem közötti. Ez azonban hiányzik.

Hiányzik továbbá az a rész, amely az üzemek felelősségét kimondaná. Pedig az előző javaslatban volt egy ilyen szakasz, az 149o.§.

Ami a veszélyesség mozzanatát illeti, ma már a veszély nem abnormis, hanem normális állapot. A kutató, aki atomokat rombol szét, játszik a veszéllyel, hogy a földet, az egész naprendszerrel egy felrobbanó káoszban tünteti el./Balás.P.E./ Veszély felidézése általában nincs megtiltva, hanem a jogilag irrelevans, sőt talán ,egengedett veszélyeztetés eszében csak az a szabály, hogy a cselekvést úgy kell berendezni, hogy a veszélyeztetés ne fajuljon jogsértéssé.-A veszélyesség csakugyan nem alkalmas a felelősség alapítására. A tiszta vétkeességi elven alapuló felelősség rendszerében ez megtette a maga jó

szolgálatait; de nincs semmi helye itt, az általános tárgyi felelősség rendszerében, hol azt az elvi alapot egy más, sokkal helyesebb felfogás váltotta fel, és pedig az, hogy minden ember és minden üzem, akár veszélyes, akár veszélytelen, kell hogy feleljen károkozásaiért, nem csak a megelőzés követelménye miatt, de annál a gazdasági elvnel is fogva, hogy minden vállalkozás, kicsi-nagy, veszélyes-veszélytelen, maga kell hogy viselje a vele járó károk, balesetek költségeit, mert fennállása, működése csakis úgy jogosult, másként élete csak parazita élet lenne. Az üzemi baleset- s egyéb biztosítás tehát szükségképeni kiegészítője kell, hogy legyen a tárgyi felelősség rendszerének; erre a törvényhozónak egyenesen szorítani kell az érdekelteket./Marton./

Hiányzik a fejezetből a legnagyobb munkaadónak, az államnak a felelőssége alkalmazottaiért. Az előző javaslatban volt egy szakasz -1495.- mely az állam felelősségét is megállapította a hivatalok eljárásáért, még ha az vét-

len volt is.

Nem rendelkeznek kifejezetten a Mt. szabályai a sajtó útján elkövetett kár megtérítéséről. Nem esik ide az 1741. szakasz sem, amely a különös veszéllyel járó foglalkozásokból eredő kárért való felelősséget rendezi; nem is sorolja fel ez a szakasz a sajtóvállalatokat, de azok elvileg sem tartoznak ide. Balás P. Elemér szerint szükséges lenne az állásfoglalás a sajtótörvény kártérítési szabályainak és a Mt. ügyleten kívüli kártérítési szabályainak a viszonya tekintetében, mivel ezek nincsenek egymással összhangban. Mivel a sajtójogi felelősség független a vétkességtől, a Mt. szerint az 1737.§. lenne alkalmazandó a sajtóközleményekkel okozott kár megtérítésére. Ez azonban nem elég, mert így a sajtó útján okozott kárt is csak annyiban kellene megtéríteni, amennyiben máshonnan meg nem térül és csak annyiban, amennyiben azt, tekintettel a körülményekre, a méltányosság megkívánja. A nem vagyoni kárért pedig a Mt. 1114.§. szerint egy-

egyáltalán nem lenne helye elégtételnek, mert azzal csak az tartozik, aki szándékosan vagy súlyos gondatlanságból elkövetett tiltott cselekménye miatt van kártérítésre kötelezve. Kivánatos lennem, hogy a sajtójogi felelősség kártérítési szabályainak helyes értelmét a törvényhozás juttassa kifejezésre. Éppen ezért a Mt. életbelépte alkalmával ezen a téren tisztázta helyzetet kellene teremteni, annál is inkább, merta vétlen felelőségek a Mt.-ben levő szabályai igen szűkreszabott korlátok között adnak helyet a vétlenül okozott kár megtérítésére irányuló kötelezettségnek. Mivel a sajtójogi kártérítés nem a személyiségen alapul, hanem a funkción, így a vétlen felelősség szabályai sem illenek rá, amint hogy a dologias alapu felelősség Mt.-beli szabályai sem foglalhatják magukban a sajtókártérítést.

A Mt. az ügyleten kívüli kártérítés terén haladást jelent annyiban, hogy a vétlen kártérítést, bár kivételesen, de mégis elvvé tette. Továbbá a személyiségi jogot, szemben a negatív jel-

legű kártérítési joggal, - pozitív irányban is - szintén elvi éllel, - megalapozta. Ezzel a jövő fejlődés számára széles perspektívát mutat s a jogalkalmazásnak nagy forrásait nyitotta meg azzal, hogy a bíró messze-
menő szabadságát biztosította. Így válik a kialakult jogtételek megrögzítését szolgáló kodifikáció a jogfejlesztés eszközüvé.

A szerződéses felelősség területén is ugyanazok az elvek uralkodnak, mint az ügyleten kívüli kártérítés területén. A tárgyi felelősség itt is nélkülözhetetlen követelmény. A Mt. ide is át próbálja ültetni - elvi öntudatossággal először - a vétkes felelősség mellé s mintegy annak kiegészítéseképpen a tárgyi felelősség rendszerét. A Mt. eljárása itt is hasonló az ügyleten kívüli felelősség esetéhez, amennyiben itt is a vétkes felelősséget szabályozza először s utána iktatja be a vétkes felelősséget tulszárnyaló tárgyi felelősséget, de nem külön fejezetben,

mint az ügyleten kívüli felelősség esetében, hanem csupán egyetlen szakaszban. Azt a kárt, amelyet kötelezettségének nemteljesítésével hibáján kívül az adós okoz, csak annyiban köteles a hitelezőnek megtéríteni, amennyiben tekintettel a körülményekre, különösen a felek vagyoni viszonyaira, a méltányosság megkívánja./Méltányos kármegosztás./

Itt, a nemteljesítés miatti felelősség esetében a megelőzésé a vezérszerep, vagyis az alaptalan szerződésszegések meggátolásáé. Amíg a szerződésen kívüli felelősség területén az aktív érdeke elve azt jelentette, hogy az, aki másnak véletlenül kárt okozott, miközben saját életcéljai megvalósítását célzó cselekvéseket végzett, azt a kárt tartozik megtéríteni; addig a szerződéses felelősség területén a lényeg az, hogy ha valaki szabad akaratából saját érdekében önként tudatosan vállalkozott egy harmadik személlyel szemben, az tartozik a feladat teljesítésének a kockázatát is magára vállalni, s

ha a szolgáltatás valami okból meghiúsul, az eredmény elmaradásának a veszélyét ki viselje, a vállalkozó vagy az elfogadó.

A Mt. ebben a tekintetben is a római jog álláspontján áll, - amely tudvalevően azt hirdette, hogy az adós felelőssége abban a szorgalmatoskodásban áll, amelyet egy bonus paterfamilias köteles ügyei vitele közben kifejtteni, - amikor az 1134.§.-ban kimondja, hogy "az adós minden vétkeiségeért, szándékos vagy gondatlan eljárásáért, amennyiben a törvény vagy a jogügylet másként nem rendelkezik, felel. Gondatlanság annak a gondosságnak az elmulasztása, amelyet az élet felfogása szerint rendes embertől az eset körülményei között el lehet várni. A tiltott cselekmény beszámíthatóságának a szabályai megfelelően itt is állanak. A szándékosságért való felelősséget sem kizárni, sem korlátozni nem lehet."

Ezt a merev szabályt azután több helyen is igyekezett áttörni, így

az 1142.§.-ban, ahol kimondja, hogy abban a kérdésben, hogy a szolgáltatás az adós hibájából vált-e lehetetlenné, a bizonyítás az adóst terheli, vagyis a bizonyítási terhet megfordítja, továbbá az 1149.§.-ban, ahol kimondja, hogy az adós csak annyiban köteles a hitelezőnek azt a kárt megtéríteni, amelyet önhibáján kívül okozott kötelességének nem teljesítésével vagy megszegésével, amennyiben azt a méltányosság - különös tekintettel a felek vagyoni viszonyaira és a körülményekre, - megkívánja./méltányos kármegosztás elve./

A szerződéses felelősség esetében nem elegendő az 1737.§.-nak megfelelő szabályozás, mely szerint szabály a vétkes felelősség, amelyet a bíró felemelhet - ha jónak látja - az 1737.§.-ban körülhatárolt objektív felelősség fokára. A szerződéses felelősségnél az adásra a szerződés tényéből folyik az a követelmény, hogy a teljesítés meg-hiusulásának kockázata őt terheli. Az adós felelősségét ki kell terjeszteni

a megelőzés általános emberi határáig. Eddig tart a kétely, hogy megtett-e az adós minden lehető a teljesítés érdekében. Ezen belül csak a méltányosság beavatkozása hozhat enyhítést, ha lehet igénye rá az adósnak saját gazdasági gyengesége alapján a nála gazdaságilag jóval erősebb ellenfelével szemben. A méltányosság itt tehát - Marton Géza szerint - nem felelősségalapító, hanem felelősségmérdeklő szempontként kodifikálható. A bíró felmentheti az adóst az elvileg őt terhelő felelősség alól, ha a körülményekhez képest szükségét látja, s az adós nem "csak annyiban köteles", hanem éppen ellenkezőleg = "felmenthető, ha..." Vagyis az első esetben negatív vagyok kötelezve - non laedere - s ha ezt megsértettem, a beálló felelősség alól excusálhatom magamat azzal, hogy a sértés ténye kívülről eredő s általam elháríthatatlan ok hatása alatt állott be. Ha mégis marasztal méltányosság alapján a bíró, akkor itt a méltányosság nyilván felelősségalapító tényezőként szerepel. Ellenben a szerző-

déses viszonyban már önmagam lekötöttem magamat valami pozitívumra. Ha ezt megsértem, felelősségem nem a sértés, hanem a lekötöztetés tényéből eredt, a szerződés erejénél fogva áll fenn s nem szorul a méltányossági szempontra, mint előidéző forrásra. Itt a méltányosságnak csupán előidéző szerepe lehet. A szerződéses felelősségnek a Mt. szerinti beosztása már megvalósult a Code Civilben. Ugyanis az 1147.§. kimondja, hogy a szerződéses adós felelőssége a teljesítésért független a vétkességétől.

"Az adós kártérítésre köteleztetik... mindannyiszor, ha nem igazolja, hogy a nemteljesítés valamely külső okból, /cause étrangère/ ered, mely neki nem számitható be, még akkor sem, ha semmiféle rosszhiszeműség nem forog fenn részéről."

Igy a szerződéses adós felelőssége a szerződésben ígért teljesítésért, mint körülhatárolt eredményért való felelősség, kell hogy legyen. Ez

az, amit a német irodalom *Erfolgshaftung*-nak nevez.

Ez csak elv, amely alól a gyakorlati élet sokszor tett kivételt. A törvény meg is adja a bírónak a mérséklés hatalmát, akárcsak a szerződésenkivüli felelősség esetében, ott ahol a konkrét esetben a fennforgó méltányos körülmények figyelembevételével a arra szükség mutatkozik. A mérséklés jogát a csekélyebb gondatlanságból eredő kárért való felelősség esetére is szükségesnek tartja.

A szerződéses adós felelősségét tehát az interessze szabja meg. A megelőzés foka mindig azonos, mert a *pacta sunt servanda* elve minden egyes kötelemnél egyaránt fennáll. Változó csak a felek érdekhelyzete. Ha van érdek az adós részén, akkor a felelősség teljes lesz, vagyis felmegy a felső határig, amely kívülről jövő elháríthatatlan ok, *vis maior*. Ha pedig nincs érdek, akkor érvényesülhet a mérséklő méltányossági elv, még pedig ekkor generálisan,

szerződéstípusok szerint, az ingyenszerződésekénél. A méltányosság szót követel akkor is, ha mindkét felhajtó tényező jelen van, de hatása ekkor is csak speciális lehet: az egyes eset különböző méltánylást érdemlő körülményeiből fakadhat. Megfordítva az az eset, hogy a kötelező érdekében megnyilvánuló méltányosság önmagában is létrehozhatta a felelősséget, csak ritka kivételként fordul elő, mert a szerződésből folyó normális felelősség is felmegy a prevenció emberi határáig. E címen csak arról lehet szó, hogy az kiterjesztesség esetleg vis maiorra ill. elháríthatatlan külső balesetre, ami csak kivált teherbíró alperesnél -nagyvállalat- jöhetne szóba. Vagyis a méltányossági elv szerepe a magánjogban inkább csak bírói ellenőrző.-

Forrásmunkák:

Balás P, Elemér: A kártérítés a Magánjogi törvénykönyv javaslatában./Magyar Jogászegyleti értekezések II.5./

Dr. Dezső Gyula: Az objektív kártérítés tana.

Dr. Dezső Gyula: A kártérítés alaptanai legújabb jogalkotásunk szerint.1928.

Dr.Marton Géza: Az objektív felelősség elve a Magánjogi törvénykönyv javaslatában.1928.

Dr. Marton Géza: Verschuldensprinzip Verursachungsprinzip. 1926.

Dr. Marton Géza: Felelősség custodiáért.

Zsögöd Benő: Fejezetk kötelmi jogunk köréből.I.